

מעדני כתן

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

גליון 4

פרשת שופטים תשע"ט

בעניין מי שנוהג כרבתי לאיסור במלאכת שבת אם מותר לומר למי שנהג כרבתי להיתר לעשות עבורו מלאכה זו ובעניין בן חוץ לארץ אם מותר לומר לבן א"י לעשות לו מלאכה ביו"ט שני

אלא שיש לדמותו להיא דסוף סימן רס"ג שכתב הרשב"א הובא בב"י שמי שקיבל שבת מותר לומר למי שלא קיבל שבת לעשות עבורו מלאכה וטעמו נראה משום שלא נעשה מלאכה בשבת עבורו אלא מלאכה של ערב שבת נעשתה עבורו ולהכי שרי, דכל שאינו יו"ט אצלו לא נעשה מלאכה ביום טוב עבורו, ויעויין קובץ תשובות למרן הגריש"א שצדד לומר בזה דמי להאי דינא דמי שקיבל שבת מותר לומר למי שלא קיבל שבת לעשות עבורו מלאכה.

והנה בנדון דידן לומר למי שנוהג כרבתי ומותר לו לעשות המלאכה האם מותר לומר לעשות המלאכה עבור מי שנאסר לו, לכאורה היה מקום לומר דאמירה לעכו"ם לא נאסר אלא במקום שהוא חשוב מלאכה אלא שהעכו"ם לא נצטוו בזה, אבל במקום שאינו מלאכה כלל לא נאסר בזה אמירה לעכו"ם, ומאחר שאינו מלאכה להעושה אותה יהא מותר לומר לו לעשות עבורו מלאכה אע"פ שהאומר אסור בעשייתה.

אמנם נראה יותר לומר שהרי למאי דס"ל שהוא מלאכה גם לחבירו אסור באותה מלאכה, א"כ איך יאמר לחבירו לעשות לו מלאכה, והרי לדידיה חשיב מעשה זה כמלאכה אצל חבירו גם כן, ולהכי יהא אסור לו לעשות עבורו מלאכה, ויבואר לקמן דסברא זו מבוארת בראשונים.

יבואר אם מי שאצלו כבר יצאה שבת אם מותר לומר לעכו"ם במקום שהוא שבת לעשות עבורו מלאכה

בדבר בן ארץ ישראל שאומר לנכרי בחוץ לארץ במוצאי שבת שאצל הנכרי במקומו עדיין הוא יום השבת, אם מותר לומר לנכרי לעשות לו מלאכה.

והנה איסור אמירה לעכו"ם לעשות לו מלאכה בשבת הוא מותר טעמי האחד הוא כמש"כ רש"י ריש מי שהחשיך שהוא משום דנראה כשלוחו ועוד כמש"כ רש"י בעבודה זרה דף ט"ו שהוא משום ודבר דבר והנה משום איסור ודבר דבר פשוט הוא שלא נאסר שהרי מוצאי שבת אצלו ואין לו איסור שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול, אבל משום הטעם דנראה כשלוחו אפשר דיש לאסור שהרי הנכרי עשה מלאכה בזמן שהוא שבת אצל הנכרי ומתיחס מעשהו אל הישראל אע"פ שאצל הישראל אינו שבת מכל מקום כל שהגוי עשה מלאכה בשבת המעשה הזה הוא כמעשהו של הישראל וא"כ יש לאסור לעשות עבור ישראל.

אכן נראה פשוט דשרי שהרי אם ירוק חץ מארץ ישראל במוצאי שבת לחוץ לארץ במקום שהוא שבת הרי מותר שהרי המעשה מלאכה עשה בחול ומה שנעשה בשבת אינו חשיב שיעשה מלאכה בשבת, והגע עצמך הרי הנמוקי יוסף בסוגיא דאשו משום חציו כתב וז"ל אשו משום חציו כאילו בידיו הבעירו כדאמרן, אי קשיא לך א"כ היכי שרינן להדליק עם חשיכה את הנרות והדלקתה הולכת ונגמרת בשבת כו' לא קשיא לך שהרי

בדבר אם מי שנוהג ככל דבריו כמרן השו"ע אם מותר לומר בשבת בדבר שהשו"ע אוסרו, למי שנוהג כהרמ"א בדבר שמתיר לעשות, שיעשה עבורו מלאכה זו, כגון מה שנחלקו השו"ע בעניין אם יש ביטול אחר ביטול בלח בשבת שדעת השו"ע שיש ביטול אחר ביטול בלח, ודעת הרמ"א שכל שהוא חם קצת אפי' אין היס"ב יש להקל לביטול גם בלח ואם מותר למי שמחמיר בדבר זה לומר למי שמיקל בה לעשות עבורו מלאכה זו בשבת.

וכן מי שנוהג כהשו"ע שלהוריד אבק מהבגד בשבת מותר, ומלאכת מלכן אינו אלא בכמים אבל הרמ"א מחמיר בזה' אם מותר למי שנוהג כהרמ"א לומר למי שנוהג כהשו"ע לנקות הבגד מאבק, ובמ"ב סימן ש"ב ס"ק ו' התיר בזה אמירה לעכו"ם, וז"ל שם ומ"מ נראה דיש לסמוך על דעה ראשונה להקל ע"י א"י ובפרט דאיכא לפעמים משום כבוד הבריות בזה, עכ"ל, ומבואר דסמך על דעת הראשונים שלא אסרו לנקות האבק להתירו על ידי עכו"ם, ויש להסתפק אם הוא מותר גם על ידי ישראל הנוהג כהמתירין.

וגם יש השואלים בדבר פתיחת פקקים בשבת שיש בזה ספק איסור תורה של מכה בפטיש שאסרוהו הרבה מגדולי הפוסקים, אבל יש המתירין בזה, ויש המקילים לומר לישראל שרבו התיר לו פתיחת הבקבוקים לפתוח עבורו בשבת אי אריך למעבד הכי.

והנה בפשטות כל שנאסר באמירה לעכו"ם אסור גם באמירה לישראל דאטו משום דחמירא יותר לא נאסר אמירה לישראל וכל הנאסר לעשותו נאסר לעשותו על ידי אחר אפי' שמוותר לו לעושה לעשותו מ"מ נאסר להשתמש באחר כדי לעשותו.

יבואר בבן חו"ל אם מותר לבן א"י לעשות עבורו מלאכה ביו"ט שני

ובאותו עניין יש להסתפק בדבר בן חו"ל אם מותר לומר לבן א"י לעשות עבורו מלאכה ביו"ט שני יעויין בשערי תשובה סימן תצו ס"ק ג' שכתב וז"ל ועיין בבר"י בשם מוהריק"ש שבן חו"ל שעומד בא"י מותר לו לבן א"י שיעשה מלאכה ביום טוב שני, ומהר"י פראגו ומהר"י מלכו דחו דבריו והסכימו לאיסור, ועיין בגו"ר כלל ד' סי' ט"ז וי"ז, עכ"ל, ונראה מדבריהם שמהריק"ש הו"י ס"ל דאין שבות באמירה לישראל שלא גזרו אלא בעכו"ם והגנת ורדים הביא כמה ראיות שגם אמירה לישראל נאסר יעו"ש.

¹ יעויין ברמ"א סימן שב ס"א שכתב וז"ל י"א דאסור לנער בגד מן האבק שעליו, אם מקפיד עליו, וטוב לחוש לדבריו' עכ"ל, ומבואר דהשו"ע התיר בכה"ג, אכן יעויין בבה"ל סימן ש"ב ס"א בד"ה יש אומרים וז"ל היוצא מכל זה דאפילו לדעת המתירים הוא דוקא באינו עושה שום פעולה כלל כ"א ניעור בעלמא מן האבק שעליו אבל אם מכסכו ומשפשף את הבגד להסיר ממנו הכתמים כדי ליפותו לבו"ע יש עכ"פ איסורא בזה דלא גרע מכסכוס סודרא דלקמן ובכל מיני בגד אסור, וכו' עכ"ל.

² וכהיום כל שליחת פקס או טלפון שהשולח הוא בארץ ישראל ושולח לחוץ לארץ במקום שהוא שבת מותר שהמעשה מלאכה נעשה בארץ ישראל לאחר יציאת השבת ומה שנעשה מאליו בחוץ לארץ הרי הוא כעושה מלאכה בע"ש ונעשה המלאכה בשבת.

מעדני כתן

משערויו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שלישי*

יבואר אמאי אמירה לעכו"ם בשבת אינו אסור מן התורה משום העכו"ם לאו בר חיובא וישלד"ע

וכסברא זו כתבו האחרונים ליישב מה שהקשה הפני יהושע בתשובה אמאי שרי לומר למי שלא קיבל שבת לעשות לו מלאכה הרי אמרו בגמ' ב"מ דף י' הדיא ההשליח לאו בר חיובא יש שלד"ע והכי נמי הוי כיון שהשליח לאו בר חיובא שלא קיבל עליו שבת הרי ישלד"ע והוי כעביד מלאכה בשבת בשליחות⁵.

והאחרונים יישבו קושייתו כמש"כ החתם סופר סימן ר"א וז"ל 'והאומר בערב שבת לגוי לעשות לו מלאכה או אפילו עשה ממילא בשבת לדעת ישראל איכא רק משום שבות, וישראל האומר בשבת לגוי או לחבירו לעשות לו מלאכה למחר ליכא שבות אבל איכא עשה דדברי קבלה ודבר דבר, והאומר בשבת לעשות לו מלאכה בשבת איכא תרתי ודבר דבר וגם שבות, וישראל האומר לכהן אכול תרומה, לא שייך לומר שלוחו כמותו כאילו ישראל אוכל כי הקפידה הוא שלא יאכל זר תרומה, וע"כ כהן שאומר לזר אכול תרומה, אי היה שליח לדבר עבירה ואי לאו דלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב, היה זה הכהן חייב, דאין הקפידה על אכילת תרומה אלא על אכילת זר תרומה על כן זה הכהן צוה לזר לאכול לתרומה הוה כאילו הוא זר שאכל תרומה אעפ"י שהוא כהן, וההיפוך ישראל שאמר לכהן אכול תרומה הרי לא שלח לזר לאכול תרומה, עכ"ל.

ומבואר דבאופן שאצל העושה אינו אסור כלל לא שייך לומר שלד"ע, והכי נמי כל היכא שאצל ישראל אינו שבת אין כאן נראה כשלוחו שהמעשה שעשה אינו מלאכת שבת, ומה שנאמר שישלד"ע כשאינו בר חיובא כשהאיסור הוא בתוצאה כמו הקפת הראש או קדושי כהן בגרושה אבל במלאכת שבת שהמעשה שנעשה הוא היתר לא נאסר משום שנראה כשלוחו ולא נאסר אלא בעכו"ם שמשום המעשה נראה אותו מעשה אלא דלא נצטווה במצוות בזה נאסר כל שנראה כשלוחו אבל כל שהוא ישראל שנצטווה במצוות אלא שפעולה זו לא נאסרה עליו ואינו עבירה אצלו לא נאסר משום דנראה כשלוחו.

יבואר מה הדין טמא שאמר לטהור אכול תרומה או כהן אומר לזר טמא למתים

וכן מבואר להדיא בשו"ת אבני נזר חלק יורה דעה סימן קנא ט"ז וז"ל עוד נראה טעם דלא שייך בנ"ד שלוחו של אדם כמותו. והנה בתשו' פנ"י [ח"א יו"ד סי' ג'] הקשה בענין אמירה לנכרי שבות. דתיפוק לי' משום דלחומרא יש שליחות לנכרי. ולהרמב"ם הוא מה"ת [עי' מ"מ מלוה פ"ה ה"ד]. גם בהא דכתבו הפוסקים [או"ח סי' רס"ג סעי' י"ז] במי שקיבל עליו תוספת שבת מותר לומר לאחר שלא קיבל עליו לעשות מלאכה. והרי שלוחו כמותו. ובספר פנות הבית כתב בזה דלא שייך כלל ענין שליחות בדבר עבירה אלא במקום שאף אם אין שליח העבירה נעשה רק שאין למי לחייב כגון שאמר לישראל קדש לי אשה גרושה דאף אם יפטור המשלח מ"מ הגרושה נתקדשה לכהן ונעשה הדבר שהקפידה עליו התורה רק שהכהן לא פעל הקידושין בזה באנו לחייבו משום שליחות. ותלי בפלוגתא דשליח לאו בר חיובא יש שליח או אין שליח. וכן איש דאמר לאשה אקפי לי קטן שהקפידה תורה שלא יהא ישראל ניקף והמקיפו חייב. בזה דנין שליחות לחייב המשלח. אבל טמא שאמר לטהור ליכנס למקדש [מלבד דבמה שבגופו לא שייך שליחות] הרי כניסת הטהור אין מעשה העבירה נעשה לא שייך כלל שליחות לחייב המשלח. וכן אמירה לנכרי או למי שלא

דסברתו הוא דכל מה שלא נאסר לכל ישראל לא נאסר באמירה לעכו"ם והכי נמי ביום טוב שני שלא נאסר לכל ישראל לא נאסר אמירה לעכו"ם וצ"ע.

⁵ וצריך לומר דס"ל דבשליחות מעשה יש שליחות לעכו"ם כמבואר בתוס' שבועות דף ג' בד"ה 'ועל' ובנתה"מ סימן קפ"ב סק"א ועוד אחרונים.

חיובו משום חציו כזורק החץ שבשעה שיצא החץ מתחת ידו באותה שעה נעשה הכל ולא חשבינן לי' מעשה דמכאן ולהבא, דאי חשבינן לי' מעשה דמכאן ולהבא הוה לן למפטרי' דאנוס הוא כו' עכ"ל.

ומבואר דכל המעשה מתיחס לשעת זריקת החץ ולא לשעת הגעת החץ ליעודה, וכן י"ל בנידון דידן שאם בן א"י ישלח חץ במוצ"ש לחו"ל שבמקום הגעת החץ הוא עדיין שבת כיון שהמעשה שעשה שהוא זריקת החץ היה במוצ"ש אע"פ שהגעת החץ במקומו היה בשבת שרי, וכ"ש שבנדון דידן הרי בשעת הגעת החץ לא היה שבת אצל הזורק בוודאי לא חשיב מלאכה לדידיה, שהרי בנדון של הנמק"י הרי בשעת הבערת הנר הוא כבר שבת אצל המבעיר, אבל מאחר שבשעת הדלקה לא היה שבת אינו נחשב למלאכה וכ"ש בזה שגם בשעת ההבערה אינו שבת אצל המדליק אלא במקומו של הגעת האש ופשוט.

ואע"פ שאמירה לעכו"ם אסור משום דנראה כשלוחו, והרי שלוחו עשה גם את המעשה מלאכה בשבת שהרי במקומו הוא שבת, אבל נראה פשוט שמאחר ואצל המשלח אינו שבת והוא מותר לזרוק חץ שיעשה פעולתו בשבת כ"ש שיכול לעשות פעולה על ידי שלוחו כל שמעשהו אינו בשבת³.

יבואר מה הדין בן חוץ לארץ שעושים עבורו מלאכה במוצ"ש בארץ ישראל כשעדיין אצלו שבת

והנה בן חוץ לארץ שיאמר בע"ש לבן ארץ ישראל לעשות עבורו מלאכה במוצ"ש שאצל הבן חו"ל הוא שבת עדיין והרי אסור לומר לעכו"ם לעשות מלאכה עבורו בשבת אע"פ שהגוי לא נצטווה על השבת והכי נמי אע"פ שאצל הבן א"י הוא חול אבל כיון שאצל הבן חו"ל הוא שבת אפשר דאסור לומר לו לעשות עבורו מלאכה.

ונראה דדמי למה שכתב בשו"ע סימן רס"ג סעיף יז וז"ל י"א שמי שקבל עליו שבת קודם שחשכה מותר לומר לישראל חבירו לעשות לו מלאכה, עכ"ל, ומקורו מהרשב"א שבת דף קנ"א שהביא ראיה מהא דאמרו שם שמוותר לומר שמור לי פירות שבתחומך ואני אשמר לך פירות שבתחומי אע"פ שהוא אסור לצאת חוץ לתחומי מכל מקום כיון שחבירו מותר יכול לומר לו שיצא בתחומי הכי נמי כיון דלחבירו אינו שבת יכול לומר לו לעשות מלאכה.

ולפ"ז כל שאצל העושה מלאכה אינו שבת אע"פ שלהמשלח הוא שבת שרי לומר לו לעשות עבורו מלאכה דלא נעשה עבורו מלאכת שבת דכל שאצל העושה אינו שבת המלאכה הזו שעשה מתיחסת להמשלח ולהכי מותר לו לעשות מלאכה זו עבורו⁴.

³ ואע"פ שאסור לומר לעכו"ם בע"ש שיעשה עבורו מלאכה בשבת ואע"פ שצווי היה בע"ש כיון שהמעשה נעשה בשבת נראה כשלוחו והמעשה מתיחס להמשלח, וא"כ הכי נמי נימא שיהא אסור לעכו"ם לעשות המלאכה כיון שהוא שבת אצל העכו"ם, אבל נראה דחלוק הוא מהנ"ל שבוה שאצל ישראל הוא שבת אע"פ שצווי היה בע"ש מ"מ המעשה נעשה בשבת והוא שבת אצל ישראל אבל באופן שאצל ישראל אינו שבת ורק אצל העכו"ם הוא שבת אמרין שכל שהישראל מותר לעשות המעשה גם המעשה שנעשה על ידי עכו"ם שרי.

⁴ והנה הפרי מגדים סימן רסג במשבצות זהב ס"ק ג כתב וז"ל 'מדברי הט"ז הקדושים המובא לעיל אות א' איכא למושמע הלכתא גבירתא א' שאין איסור אמירה כי אם בשאסור לכל ישראל ואע"פ שאמירה לעכו"ם שבות אע"פ שעכו"ם עושה בהיתר הכא כיון שלישלח חבירו מותר לא גזרו אמירה בזה ולפי זה מותר לכהן לומר לישראל לילך למקום טומאת מת ולהביא לו משם חפציו וכדומה ובאמת לא הוכירו הפוסקים מדין זה לאיסור וכעת לא מצאתיו עכ"ל, ומבואר

מעדני כתב

משערויו של הגאון רבי נפתלי הבהן קופשיץ שלישי*

והנה בשו"ת מנחת שלמה חלק א סימן יט כתב להסתפק דשמא כיון דלבן חו"ל חשיב ספיקא דיומא ולדידיה למאי דמספקא ליה גם לבן ארץ ישראל הוא יום טוב וז"ל שם אך בהא גופא הוא דמספקין אם נקבע על בני חו"ל גם היום אפי' כשהם בא"י כאילו הוא באמת ספק אצלם אם היום קודש או חול או יתכן לומר שהבן חו"ל אין לו להתחשב כלל בזה שלא גזרו לנהוג יום טוב על בני א"י כיון דעכ"פ לדידי' הרי זה חשיב כדיון של ספק יום טוב אף על גב שהוא בא"י ואין האורח צריך להתחשב בזה שהבן א"י אומר ברי לי שהיום חול, משא"כ אי אמרין שגם הבן חו"ל יודע ודאי שהוא יום אלא דאע"פ שהוא חול הצריכו חכמים לנהוג בו כמו ביום טוב משום גזירה דלמא אתי לקלקולי דלפי"ז מסתבר דכיון שעל בני א"י לא גזרו לחוש להכי דשפיר מותר לומר לו לעשות מלאכה עבורו, עכ"ל, ומבואר שנסתפק בדבר שמא יהא אסור לומר לבן א"י לעשות מלאכה מטעמא שכל שלדידיה ס"ל שהכל אסורים במלאכה, לכן אסור לו לומר לבן א"י לעשות לו מלאכה.

וסברא זו כבר כתבה הדרכי משה ליישב מה שכתב מהר"ם מרוטנבורג שמי שנוהג ב' ימים יוה"כ אינו יכול לומר לחבירו שאינו נוהג אלא יום אחד כעיקר הדין לעשות מלאכה עבורו שהרי לדידיה שנוהג ב' ימים יוה"כ הרי ס"ל שגם חבירו אסור לעשות מלאכה ולהכי אסור לומר לעשות לו מלאכה.

ולסברא זו היא אסור למי שנוהג כהשולחן ערוך דיש ביטול אחר ביטול בלבח לומר למי שנוהג כהרמ"א שיניח התבשיל שאין היס"ב על האש בשבת אפי' באופן שאין בו איסור חזרה, משום דלדידיה דסברא ליה כהשולחן ערוך א"כ הכל אסורים בזה, ולכן אסור לומר לחבירו שיעשה עבורו מלאכה זו.

ונראה לומר דמשום לפני עור או מסייע ידי עוברי עבירה בוודאי ליכא שהרי אינו מכשילו באיסור וגם אינו עובר בלפני עור, שהרי מותר לו לנהוג כרבותיו ואינו איסור לדידיה, ואי משום אמירה לעכו"ם שאסור לעשות מלאכה גם על ידי מי שמותר לו לעשות מלאכה, אבל לכאורה בזה הרי אינו איסור לדידיה והרי הוא כבן ארץ ישראל ביום טוב שני שאינו איסור לדידיה ושרי לומר לו לעשות עבורו מלאכה.

וצריך לומר דאע"פ שלחבירו מותר לעשות המלאכה מכל מקום למי שנוהג בו איסור הרי חשיב שנעשה כאן מעשה עבירה שהרי אם הוא ביטול הרי נאסר לכל ישראל לבשלו, ולכן אע"פ שמי שלא קיבל עליו שבת מותר לומר לו לעשות מלאכה שהרי לדידיה אינו שבת כלל וכן בן ארץ ישראל ביום טוב שני אינו אסור כלל וגם לבן יום טוב שני הרי לא נאסר בזה אלא לבני חוץ לארץ אבל לבני א"י לא נאסר כלל ופשוט.

יבואר אם לסכנת אבר שאין מחללין את השבת ואיסור אחר עוברים אם מותר להכשיל אחר בחלול שבת שאינו אלא לפני עור

⁷ וז"ל הבית יוסף אורח חיים סימן תרכ"ד וז"ל תשובת הר"מ (מרוטנבורג ד"פ סי' עו) כשהלך יום שני שלהם בערב שבת אסור להקנות קמחם לאחרים כדי שאותם אחרים יעשו להם כדשרינן (ביצה יז). ביום טוב שחל להיות בערב שבת למי שלא עירב עירובי תבשילין שאם התירו בכך מיום טוב לשבת דמדאורייתא צרכי שבת נעשין ביום טוב אלא מדרבנן הוא דאסרו מהני טעמי דבריש פרק ב' דביצה (טו): לא נתיר מיום הכפורים לשבת דמדאורייתא אסור ובכרת הילכך לא שרי על ידי הערמה' עכ"ל.

וקשה מ"ש ממש"כ סוף סימן רס"ג שמוותר למי שקיבל שבת לומר למי שלא קיבל שבת לעשות עבורו מלאכה וכבר עמד בזה בדרכי משה סוף סימן רס"ג וז"ל וצ"ע מאי שנא ממי שקיבל עליו ב' ימים יום כפור שאחרים אסורין לעשות לו מלאכה כמו שיתבאר לקמן סימן תרכ"ח, ואפשר לחלק דשאני התם דראוי לעשות ב' ימים יום כפור משום ספיקא דיומא מה שאין כן בתוספת שבת' עכ"ל, ומבואר דכל שלדעתו ושיטתו אסור גם לחבירו אסור לומר לו לעשות עבורו מלאכה.

קיבל שבת עליו לעשות מלאכה. הרי מעשה העושה בלעדי שליחות אינו עבירה כלל. דכשהמלאכה נעשה במי שלא קיבל עליו שבת או בנכרי או ממילא אינו איסור שבת. ואיסור שבת אל העושה. ישראל העושה מלאכה בשבת עבירה. ואינו מועיל שליחות להעשות מעשה עבירה ודבריו הם קלורין לעינים, עכ"ל.⁶

והכי נמי אם השליח עשה מלאכה בחול חשיב כשלוחו משום שאצל המשלח הוא שבת והכי נמי אסור לומר בשבת שיעשה מלאכה בחול משום שאצלו הוא שבת והיינו כשהמלאכה נעשית הוא שבת וצ"ע.

אמנם בפשוטו נראה דכל שאצל העושה אינו שבת או אינו יו"ט או הוא טהור שאוכל קדש או כהן שאוכל תרומה או זר שנטמא למת ולא נעשה איסור כלל לא שייך בזה שליח לדבר עבירה וגם באיסור דרבנן דנראה כשלוחו לא שייך בזה משא"כ בעכו"ם שעשה מלאכה בשבת אצלו אע"פ שלא נצטוו על השבת גזרו חכמים שנראה כשלוחו בזה דסוף סוף נעשה המלאכה בשבת אבל אם אינו שבת אצל הגוי לא נעשה המלאכה בשבת.

וכשהגוי בחו"ל אסור לומר לו לעשות מלאכה ביום טוב שני משום שהוא עתה יום טוב בחו"ל וחשיב שנעשה מלאכה ביו"ט, אבל בארץ ישראל מותר לבן חו"ל לומר לגוי לעשות לו מלאכה כמו שמותר לומר לישראל לעשות לו מלאכה, שהרי במקום שנעשה המלאכה אינו יום טוב ולא נתחלל יום טוב על ידו והוא סברת האחרונים שהובאו בשערי תשובה שכן חו"ל הנמצא בא"י ביו"ט שני מותר לומר לישראל בן א"י לעשות עבורו מלאכה.

יבואר אם יש חילוק בין גוי בן חו"ל וגוי שהוא בן א"י כששניהם בא"י

ויש לעיין היכא שהגוי הוא בן חו"ל שנמצא בארץ ישראל אם מותר לומר לו לעשות עבורו מלאכה היכא שדעת הגוי לחזור לחו"ל אם יש לו דין בן חו"ל, והוא יום טוב גם אצל הגוי, ומסתברא שלגוי ליכא הלכות של דעתו לחזור וכל שמקומו בארץ ישראל דינו כמקומו ולא חשיב שעושה מלאכה ביום טוב משום שלגוי אין לו שום הנהגות ודינים ודיני מקום שנהגו ולהכי חשיב כנמצא בארץ ישראל שאינו יום טוב אצלו וצ"ע.

יבואר דבאופן שהאומר שאסור לו לעשות מלאכה ס"ל שגם למי שנאמר לו אסור לעשות מלאכה אינו יכול לומר לו לעשות מלאכה

⁶ אמנם בשו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא אבן העזר סימן עה בסוף התשובה כתב וז"ל והנה בגוף הדבר אי הלכה כרבינא או כרב סמא (היינו אי קי"ל דבשליח לאו בר חיובא ישלד"ע) כבר הרחיב הש"ך בראיות ברורות בסימן קפ"ב בח"מ ההלכה כרב סמא, (דגם בשליח לאו בר חיובא ישלד"ע), ואני מוסיף דע"כ גם רבא סובר כרב סמא דאל"כ הדרא קושייתא הראשונה משכונני נפשיה רבא אליבא דשמאי הוקן למה הא חידוש זה דלא אמרין זה נהנה וזה מתחייב היה יכול לומר אליבא דהלכתא וכגון טמא שאמר לטהור אכול קדשים שהוא ממש דומיא דאיש שאמר לאשה אקפי קטן אף שלא נעשה כאן שום איסור שאשה מותרת להקפי הקטן מ"מ כיון שאיש צוה אותה ובשליחות דאיש היא מקפת חייב האיש לרבינא וא"כ טמא שאמר לטהור אכול קודש אף שהטהור אכול בהיתר מ"מ כיון שבשליחותו של הטמא אכול היה ראוי להטמא להתחייב אלא שפטור מטעם לא מצינו זה נהנה וזה מתחייב ל"ל לרבא לומר חידוש דין זה דוקא לשמאי א"ו שעיקר כר"ם ובלא"ה פטור המשלח משום דאין שליח לד"ע כיון דאי בעי עבדי, עכ"ל, ומבואר דס"ל דגם בכה"ג שייך לומר שלד"ע וחשיב עבירה, אע"פ שהטהור אכל את הקדש והוא פלא.

מעדני כתן

משערויו של הגאון רבי נפתלי הבהן קופשיץ שלישי*

מלאכה משום שבידו להבדיל ולהוציא את השבת, והנה בשבט הלוי חלק א סימן נג כתב שהנוהגים כשיטת ר"ת אסור להם בתוך זמן זה לומר לאחר שכבר הבדיל שיעשה מלאכה בשבילו שהרי לדידה עדיין יום ולא שייך לומר שאם רוצה מבדיל, ואף אם קיבל עליו שיטת ר"ת רק מצד חומרא צל"ע אם שייך לומר בו אם רוצה מבדיל שהרי צריך התרת נדרים.

והנה מסקנת הדברים לשאלה אם מותר למי שנוהג איסור בדבר לומר למי שנוהג היתר בדבר לעשות עבורו מלאכה זו נראה דמשום לפני עור או מסייע ליכא שהרי מותר לו לנהוג על פי רבותיו אלא שיש לאסרו משום אמירה לעכו"ם שאסור גם באמירה לישראל וכמשנ"ת בגינת ורדים בראיות מכריחות, אלא שהיה מקום לדון דמאחר דלהעושה אינה חשובה מלאכה הוי כעושה מלאכה בחול או כמו שזר נטמא למת שלא נעשה בו דבר האסור אבל בזה מבואר בדרכי משה סימן רס"ג שכל שלדידיה ס"ל דכולם אסור א"כ חשיב כעושה מלאכה על ידי חבירו ואסור לו לומר לעשות לו מלאכה עבורו שזה יסוד איסור אמירה לעכו"ם שלא יעשה מלאכה לא על ידי עצמו ולא על ידי אחר.¹⁰

אכן במקום שאמירה לעכו"ם מותרת כמו במקום שיש מחלוקת ראשונים שהתירו אמירה לעכו"ם כמבואר בשו"ע סימן ש"ד ס"ז וז"ל שבירת פותחות של תיבות, יש מתיר ויש אוסר, ויש להתיר ע"י א"י, עכ"ל, והיינו טעמא כיון שיש מחלוקת הראשונים אם יש בניין וסתירה בכלים ולענין בניין גם אם אין בניין בכלים הרי הוא מתחייב משום מכה בפטיש אבל לענין סתירת כלים תלוי בפלוגתא הנ"ל ולכן מותר על ידי אינו יהודי, ולפ"ז בכל מקום פלוגתא על ידי אינו יהודי חשיב כספק דרבנן ולקולא, וא"כ גם על ידי ישראל שנוהג כרבותיו המתירין שאינו אסור אלא משום אמירה לעכו"ם מכל מקום בספק פלוגתא יכול לסמוך על איסור אמירה.

אבל למשנ"ת שכיון שלמאן דס"ל דאסור גם חבירו אסור א"כ הרי נעשה איסור דאורייתא על ידו לצרכו, ואפ"י שהוא לא עבר אלא איסור דרבנן, אבל מאחר ולמאי דס"ל דאסור נעשה על ידו איסור תורה אסור לומר לו לעשות עבורו מלאכה זו.¹¹

והנה כבר שמעתי המתעקשים ושואלים אם מותר להביא חולה שאין בו אלא סכנת אבר שצרכו אינם נעשים אלא על ידי עכו"ם, כמבואר בשולחן ערוך סימן שכ"ח שעל סכנת אבר אין מחללין את השבת, אמנם באיסורים אחרים שאינם מאיסורי שבת מותר לעבור לצורך סכנת אבר כמבואר בפמ"ג סימן שכ"ח ומקורו מדברי הש"ך יו"ד סימן קנ"ז, שכתב דבסכנת אבר מותר לעבור על לאו כדי להצילו,⁸ ויש המביאים החולה בסכנת אבר לבית החולים בשבת ויודע שיתעסקו בו ישראל, והרי על סכנת אבר אין מחללין את השבת, אבל כיון שהוא אינו עובר על חלול שבת אלא על לפני עור לא תתן מכשול ממילא איסור זה נדחה מפני סכנת אבר וא"כ היא מותר להביאו לבית חולים שיתעסקו בו ישראל באיסור זה פלא רב.

ופשוט שאע"פ שהמביאו לבית חולים אינו עובר אלא באיסור לפני עור שנדחה מפני סכנת אבר מכל מקום כיון שחלול שבת אינו נדחה מפני סכנת אבר ובוזה עושה שידחה חלול שבת בשביל סכנת אבר בוודאי הוא אסור שהרי חלול שבת לא נדחה לזה ומה לי הוא ומה לי חבירו כולם ישראל נינהו וכל שנעשה חלול שבת עבור סכנת אבר הוא אסור.⁹

יבואר אם מותר לומר לישראל הנוהג כר' אליעזר שמכשירי מילה דוחין את השבת לעשות לו מכשירי מילה

והנה במקומו של ר' אליעזר היו כורתים עצים לעשות פחמין לעשות כל י ברזל בשבת לצורך מילה ולא מותר קודם זמן והמלכות לא גזרה על המילה במקומו של ר' אליעזר כמבואר בשבת דף ק"ל ע"א, והנה מי שנוהג כר' עקיבא וכן הלכה דמכשירי מילה אינו דוחה את השבת אם מותר לומר למי שנוהג כר' אליעזר לעשות לו מלאכה שהרי חבירו אינו עושה עבירה כלל ומותר לו לעשות מלאכה, ובאמת מצוה עליו לעשות מלאכה זו וחייב לעשותה, ומשום לפני עור או מסייע עוברי עבירה בוודאי ליתא, אבל לכאורה היא אסור משום אמירה לעכו"ם שאסור לעשות מלאכה על ידי מי שמוותר לעשות מלאכה, וגם על ידי ישראל אסור כמבואר בדברי הרשב"א שהוא בב"י סוף סימן רס"ג, ומה שמותר לומר למי שלא קיבל שבת לעשות לו מלאכה הוא משום שאצלו אינו שבת כלל ולא נעשית המלאכה בשבת, אבל במקום שנעשית המלאכה בשבת אלא שמותר לו לעשות המלאכה אסור משום אמירה לעכו"ם.

והנה האחרונים בסוף סימן רס"ג כתבו שאף להר"ן דס"ל שמי שקיבל שבת מותר לומר לישראל שלא קיבל שבת לעשות עבורו מלאכה מכל מקום מי שעדיין לא הבדיל מותר לומר למי שהבדיל שיעשה עבורו

¹⁰ יבואר דאיכא גזירות חכמים שהוא מסברת התורה

ושמעתי משמו של הגאון ר' יוסף דב הלוי סאלאוויציק זצ"ל ראש ישיבת בריסק שאמר שיש גזרות שהם מדרבנן שגזרתם היתה מיד שירד משה מהר סיני כמו מלאכת שבת בשינוי שאסור פשיטא שאין זו גזרה שנגזרה בימי ר' יוחנן בן זכאי או בזמן שמאי והלל אלא משה רבינו גזרה שהרי פשוט שלא אמר משה לישראל שעד היום היו עושים מלאכה בשבת מעתה שיעשו מלאכה בשינוי וכן פשוט שלא אמר להם שעד היום היו עושים מלאכה בשבת מעתה יעשו כל צרכיהם על ידי עכו"ם זה פשוט שרצון הבורא היה שישבתו בשבת ולא יעשו מלאכה כלל אלא שיש שנאסר מדאורייתא ויש שנאסר מדבריהם.

וכמבואר כבר בחידושי הריטב"א ראש השנה דף טז עמוד א' וז"ל 'ומשום הכי קתני ר"ע שאמר הקדוש ברוך הוא אמרו לפני מלכות זכרונות וכו' שכל מה שיש לו אסמכתא מן הפסוק העיר הקדוש ברוך הוא שראוי לעשות כן אלא שלא קבעו חובה ומסרו לחכמים, וזה דבר ברור ואמת, ולא כדברי המפרשים האסמכתות שהוא כדרך סימן שנתנו חכמים ולא שכונת התורה לכך, ח"ו ישתקע הדבר ולא יאמר שזו דעת מיעוט הוא, אבל התורה העירה בכך ומסרה חיוב הדבר לקבעו לחכמים אם ירצו כמו שנאמר ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך, ולפיכך תמצא החכמים נותנין בכל מקום ראייה או זכר או אסמכתא לדבריהם מן התורה כלומר שאינם מחדשים דבר מלבם וכל תורה שבע"פ רמוזה בתורה שבכתב שהיא תמימה וח"ו שהיא חסירה כלום, עכ"ל.

¹¹ וכמשנ"ת לעיל לענין סכנת אבר להכשיל ישראל בדאורייתא לצורך סכנת אבר אע"פ שהוא לא יעבור אלא איסור לאו שמותר לצורך סכנת אבר.

⁸ וכמה מהאחרונים יישבו בענין אחר ויעויין בשו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב' סימן קע"ד, ומבואר בדבריהם דלא שני בין שבת לשאר איסורים אלא בין אם מתרפא בשאר איסורים או שהוא אנוס על ידי עכו"ם לעשות העבירה ובוה לא חשיב כעושה המעשה, ולהכי שרי במקום סכנת אבר דרך במקום שהוא המעשה ברצון לא הותר לעבור עליו אלא במקום פקוח נפש שהתורה אמרה וחי בהם ולא שימות בהם אבל סכנת אבר אינו מתיר לעבור איסורי תורה, אבל במקום שהוא אנוס על המעשה לא אמרה תורה ליתן אבריו בשביל שמירת התורה, והש"ך ס"ל שכל שמחייבין אותו ליתן אברו בשביל המצוה הוא חשיב אנוס ושרי משא"כ נתנת ממונו לא חשיב אנוס בכך ולהכי צריך ליתן כל ממונו כדי לא לעבור עבירה ופשוט, ולדבריהם לא הותר סכנת אבר במקום חולי אפ"י לשאר איסורים.

⁹ ואפשר להוסיף עוד על דרך המוסר וההשקפה, והוא משום שכל שאין רצון הבורא שיתחלל שבת עליו אסור לעשות ולגרום שיעשה שהרי אין זה רצונו יתברך שיתחלל שבת עבור סכנת אבר, ואם האדם חושב רק על הליתות שלו והגיהנם שלו בוה היה יכול לומר כיון שאין האיסור עליו אלא לפני עור יכול להביאו שיתחלל שבת עליו, אבל צריך לראות אם פעולה זו היא פעולה הרצויה לפניו ובוודאי אין פעולה זו רצויה לפניו ואסור לעשותו, ופשוט.